

ฉบับพิเศษ
ศิลปวัฒนธรรม

ทั้งลับ-ทั้งลือ
ในบันทึกประวัติศาสตร์
ราชสำนักรัชกาลที่ ๖

พิมพ์ครั้งที่

4

พระราชวงศ์จักรี
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๖

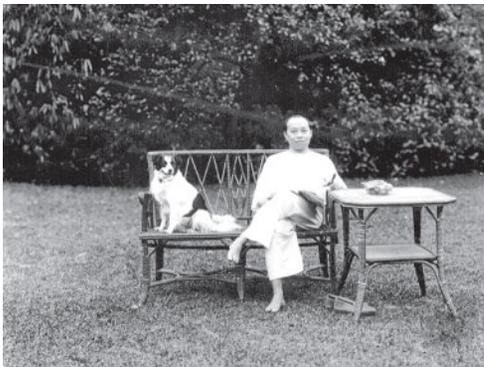
(สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น สมัยรัชกาลที่ ๖)

อ. พงษ์เทพ. สิทธิกุล

พระราชวงศ์จักรี
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖
(สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น สมัยรัชกาลที่ ๖)

ภาพจากปก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องอยู่กับบ้าน
ทรงฉลองพระองค์คอกทมสีขาว พระสนับเพลาไทย

พระราชวงศ์จักรี
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖
(สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น สมัยรัชกาลที่ ๖)

ฉบับพิเศษ

ศิลปวัฒนธรรม

พิมพ์ครั้งที่ 1-2 : มีนาคม 2561

พิมพ์ครั้งที่ 3 : มกราคม 2564

สั่งซื้อหนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ
ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด
โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

MATCHON
PREMIUM
PRINT

ฝ่าย MATCHON PREMIUM PRINT

บริษัทมิตชน จำกัด (มหาชน)

รับผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424

email: print.matchon@gmail.com

 Matchon Premium Print

ในกรณีที่มีหนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์
เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว
กรุณาติดต่อมาที่ email: matchonbook.sales@gmail.com
หรือ inbox: matchonbook เพื่อขอเปลี่ยนแปลงใหม่

พระราชวงศ์จักรี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6
(สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น สมัยรัชกาลที่ 6)

• หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล

พิมพ์ครั้งที่ 4 : ธันวาคม 2568

ราคา 380 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

พูนพิศมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้า.

พระราชวงศ์จักรี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6

(สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น สมัยรัชกาลที่ 6).

พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มิตชน, 2568. 320 หน้า.

1. มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2423-2468. 1. ชื่อเรื่อง.
923.1593

ISBN 978-974-02-1989-7

งานพิมพ์พิเศษ | www.matchonbook.com

- ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคนาท, สุพจน์ แจ่มเร็ว, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์
- ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ
- รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประภาพร ประเสริฐโสภาก, หทัยชนก ชิวโมกข์
- บรรณาธิการอาวุโส : สุภชัย สุชาติสุธารธรรม
- บรรณาธิการบริหาร : ปกรณ์เกียรติ ตีโรจนวานิช
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : ปิยวัฒน์ สีแดงสูง
- พิสูจน์อักษร : โชติช่วง ระวิณ, กาญจนพร เหมือนเฝ้า, พัฒน์นรี สวัสดิ์ศรี
- กราฟิกเลย์เอาต์ : กรวลัย เจนกิจณรงค์
- ศิลปกรรม : วีระวัฒน์ ปัญญามัง
- ออกแบบปก : รพีพล วรกุลสวัสดิ์
- ประชาสัมพันธ์และการตลาด : ประสงค์ทิพย์ พงศ์เจตนพงศ์, ณัชชา เชี่ยวกุล,
โบนิสา ศรีสิงห์, อรจิรา ว่องรัตนะไพศาล

จัดทำโดย : บริษัทมิตชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล

ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มิตชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมิตชน)

12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannaruean Rd., Prachanivate 1, Chatuchak,

Bangkok 10900 Thailand

 matchonbook @matchonbook @MatchonBooks

 @matchonbook @matchonbooks matchonbook

สารบัญ

พระราชวงศ์จักรี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖
(สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น สมัยรัชกาลที่ ๖)

คำปรารภ หม่อมราชวงศ์ศุภดิศ ดิศกุล	(๖)
คำนำสำนักพิมพ์	(๗)
คำนำบรรณาธิการ	(๑๒)
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖	๓

คำ ป ร า ร ภา

เรื่องพระราชวงศ์จักรี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๒ (สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น สมัยรัชกาลที่ ๒) นี้ เป็นบทนิพนธ์ตอนหนึ่งในเรื่อง “พระราชวงศ์จักรี” ที่หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ทรงนิพนธ์ไว้โดยทรงชี้แจงไว้ในตอนต้นเรื่องว่า

“มีหนังสือหลายเล่มที่ผู้เขียนกล่าวถึงเรื่องพระราชวงศ์จักรีเท่าที่เขาจะรู้ได้ ข้าพเจ้าคิดว่าข้าพเจ้าได้อ่านแล้วโดยมาก และยังไม่พบเรื่องใดที่ทำให้ข้าพเจ้าได้รู้จักพระราชวงศ์นี้โดยถูกต้อง ด้วยเหตุนี้จึงอยากจะเขียนไว้บ้าง เท่าที่ได้เล่าเรียนมาทั้งจากหนังสือเก่าๆ และจากเสด็จปู่ เสด็จอา คุณย่าและเสด็จพ่อ พระราชวงศ์นี้ไม่เคยขาดการต่อกันคิด เสด็จพ่อได้ทรงทราบเหตุการณ์ต่างๆ มาจากสมเด็จพระยามหาราชบรมปักษ์ ผู้ทรงเป็นพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๒ และต่อมาก็ได้ทรงฟังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เองอยู่เสมอ ถึงขั้นข้าพเจ้าก็ยังมีเสด็จปู่โสมมวดี ซึ่งมีพระชนม์ถึง ๑๗ ปี เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ เสด็จสวรรคตทรงเล่าเรื่องหลังต่างๆ ประทานอยู่เสมอ ฉะนั้นสิ่งที่ข้าพเจ้ารู้ถ้าจะผิดก็คงไม่ไกลนัก...”

บทนิพนธ์เรื่องนี้เป็นบันทึกพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ และพระราชนิยมในสมเด็จพระบรมพรมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งพระบรมราชวงศ์จักรี เริ่มตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ ต่อเนื่องมาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นตอนที่องค์ผู้ทรงนิพนธ์ได้ทรงฟังคำบอกเล่าจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราวงษาอนุภาพ และพระญาติผู้ใหญ่ใน ทายาทได้จัดพิมพ์เผยแพร่ในงานพระราชทานเพลิงศพองค์ผู้ทรงนิพนธ์ซึ่งสิ้นชีพิตักษัยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓

ต่อมาหม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล ทรงพิจารณาตรวจทานต้นฉบับตอนรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และตอนที่ข้าพเจ้าพบเห็นเริ่มจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ไปจบบทนิพนธ์นี้เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราวงษาอนุภาพ สิ้นพระชนม์ในวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร และได้ประทานให้ศิลปินวัฒนธรรมจัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒

แต่บทนิพนธ์ในตอน “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖” และตอน “ผู้เขียน” ซึ่งองค์ผู้ทรงนิพนธ์ทรงกล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาตำราวงษาอนุภาพพระบิดา และความสัมพันธ์กับบรรดาเจ้าฟ้าเจ้าน้องและพระญาติของหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ซึ่งเป็นตอนที่ยังไม่เคยมีการเผยแพร่จนเชื่อว่าต้นฉบับในตอนนี้สูญหายไปแล้ว

เนื่องจากหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ทรงเป็นพระอนุวงศ์ฝ่ายในเพียงองค์เดียวที่ได้มีโอกาสถวายการรับใช้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยใกล้ชิด ได้ทรงรับพระมหากรุณาธิคุณเป็นอเนกประการนับแต่เสด็จเสวยสิริราชสมบัติใน พ.ศ. ๒๔๕๓

ตราบจนเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๔๖๘ ฉะนั้นบทนิพนธ์ในตอน “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖” และ “ผู้เขียน” จึงเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราชเรื่อยไปจนเสด็จสวรรคตที่องค์ผู้ทรงนิพนธ์ได้ทรงพบเห็นและทรงอยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ ด้วยองค์เอง

จากการที่องค์ผู้ทรงนิพนธ์ทรงเป็นฝ่ายในที่ได้มีส่วนรู้เห็นความเป็นไปในราชสำนักพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งแวดล้อมไปด้วยพระราชวงศ์และข้าราชการฝ่ายหน้า บทนิพนธ์นี้จึงเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ของฝ่ายในที่มีมุมมองแตกต่างไปจากข้อเขียนของข้าราชการฝ่ายหน้าที่เคยเผยแพร่กันมา ในช่วงเวลาก่อนหน้า

ฉะนั้นเพื่อให้ประวัติศาสตร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ขาดหายไปมีความสมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาสืบไป ทั้งนี้ มูลนิธิสมเด็จพระยา ดำรงราชานุภาพ ขอขอบคุณ ม.ร.ว. คำนวณ เดช ศิษกุล ได้ช่วยตรวจทานต้นฉบับอีกครั้งหนึ่งและส่งมอบต้นฉบับบทนิพนธ์ พระราชวงศ์จักรี ตอน “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖” และ “ผู้เขียน” ให้สำนักพิมพ์มติชนจัดพิมพ์ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทนิพนธ์ทั้งสองตอนนี้จะช่วยสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจในพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชจริยาวัตร และพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ชัดเจน สมดังปณิธานในหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ศิษกุล ผู้ทรงนิพนธ์บันทึกนี้ไว้ เป็นมรดกของชาติสืบไป

หม่อมราชวงศ์ศุภติศ ศิษกุล

ประธานกรรมการ

มูลนิธิสมเด็จพระยา ดำรงราชานุภาพ

ค ำ น ำ ส ำ น ัก พ ิ ม พ ์

งานนิพนธ์ของหม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล ที่สำนักพิมพ์มติชนได้จัดพิมพ์ออกมาก่อนหน้านี้ในชื่อ “สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น” นั้น มีอยู่ ๒ เล่มด้วยกัน. เล่มแรกพิมพ์ครั้งแรกในเดือนพฤศจิกายน ปี ๒๕๔๓, เป็นบันทึกเหตุการณ์ความเป็นไปในสมัยรัชกาลที่ ๗ ซึ่งทางสำนักพิมพ์ได้ให้ชื่อรองว่า “ประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕”. เล่มที่ ๒ เป็นการนำต้นฉบับบางส่วนที่ไม่ติดต่อกันนักมาคัมเข้าเป็นเล่ม (ดังมีคำอธิบายในคำนำของสำนักพิมพ์), ตั้งชื่อว่า “ภาคจบ”, พิมพ์ครั้งแรกในเดือนพฤศจิกายน ปี ๒๕๔๕. ต้นฉบับทั้งสองเล่มนี้ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรี ดิศกุล ได้ทรงตรวจชำระและประทานมาให้สำนักศิลปวัฒนธรรมจัดพิมพ์ ซึ่งได้รับการต้อนรับจากสาธารณชนเป็นอย่างดี จนต้องพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง.

พระนิพนธ์ของหม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย เรื่อง *พระราชวงศ์จักรี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖* ที่ปรากฏอยู่นี้, ในฐานะของผู้จัดพิมพ์ มีข้อที่ต้องอธิบายอยู่เล็กน้อย โดยเฉพาะชื่อหนังสือ.

งานชิ้นนี้มีได้เป็นงานเอกเทศ, หากเป็นตอนหนึ่งของงานนิพนธ์
ชิ้นใหญ่ในชื่อเรื่อง “พระราชวงศ์จักรี” ที่ท่านหญิงได้เรียบเรียง
ไว้จนจบตั้งแต่ปี ๒๔๙๖. อย่างไรก็ตาม, พระนิพนธ์ชิ้นใหญ่นี้ก็
ยังไม่เคยได้มีการจัดพิมพ์โดยสมบูรณ์มาก่อน, และต้นฉบับก็ดูจะ
พลัดแยกจากกันอยู่บางส่วน. ส่วนที่เคยพิมพ์ก็คือส่วนต้นจาก
เรื่องราวสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มาจนถึง
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, โดยได้พิมพ์
เป็นหนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพของผู้ทรงนิพนธ์ในปี
๒๕๓๓ มาแล้ว. ต่อมาศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัททศิลาได้พบ
ต้นฉบับตอนที่เกี่ยวกับเรื่องราวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และตอน “สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น” จึงได้ทรง
ประทานมาให้สำนักศิลปวัฒนธรรม, ซึ่งทางสำนักศิลปวัฒนธรรม
ก็ได้ใช้ชื่อตอน “สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น” นั้นเองเป็นชื่อหนังสือ.

ต้นฉบับพระนิพนธ์ตอนที่เกี่ยวกับสมัยรัชกาลที่ ๖ นี้ ได้
เคยเข้าใจกันมาว่าได้สูญหายไปแล้ว ดังที่หม่อมราชวงศ์ศุภจิต
ติศกุล ประธานกรรมการมูลนิธิสมเด็จพระยาตำรา
นุกาฬได้ชี้แจงไว้ในคำนำสำหรับฉบับพิมพ์ครั้งนี้. การที่พระนิพนธ์
ตอนนี้มาปรากฏอีกครั้งจึงทำให้เห็นความต่อเนื่องของงานพระ
นิพนธ์เรื่อง “พระราชวงศ์จักรี” ที่องค์ผู้ทรงนิพนธ์ได้วางโครงไว้
ได้สมบูรณ์. อาศัยเหตุนี้เอง ในการพิมพ์ครั้งนี้สำนักพิมพ์มติชน
จึงได้ใช้ชื่อหนังสือนี้ตามที่ท่านผู้ทรงนิพนธ์ได้กำหนดวางไว้, นั่น
คือ “พระราชวงศ์จักรี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖”, โดย
ขณะเดียวกันก็คงชื่อ “สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น” กำกับไว้ในวงเล็บ
เพื่อผู้อ่านจะได้ทราบว่า เป็นงานในชุดเดียวกันกับที่เคยพิมพ์มา
ก่อนหน้านี้นี้ และ มีความต่อเนื่องกัน.

สำนักพิมพ์มติชนต้องขอขอบพระคุณหม่อมราชวงศ์ศุภทิศ ศิศกุล ประธานกรรมการมูลนิธิสมเด็จพระยาตำราธิราชสุทนต์ ที่ได้อนุญาตให้ทางสำนักพิมพ์ได้จัดพิมพ์งานพระนิพนธ์ขึ้นนี้, และขอขอบพระคุณคุณวรชาติ มีชูบท ที่รับเป็นบรรณาธิการ, โดยนอกจากตรวจสอบข้อความในต้นฉบับโดยละเอียดแล้ว คุณวรชาติซึ่งเป็นผู้มีความสนใจอย่างยิ่งในเรื่องราวแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ดังผลงานก่อนหน้านี้นี้เป็นเครื่องยืนยันอยู่) ยังได้อุทิศสละทำคำอธิบายเพิ่มเติมขึ้นเพื่อประโยชน์ความเข้าใจของผู้อ่านอีกด้วย.

งานนิพนธ์ขึ้นล้ำค่านี้นี้ของท่านหญิงพูนพิศมัยจะไม่ใช่ที่รับทราบกันเลย หากปราศจากความตั้งใจอย่างยิ่งของท่านทั้งสองที่เอ่ยนามมานี้.

สำนักพิมพ์มติชน

ค ำ น ำ บ ร ร ณา ธิ ก า ร

เรื่องสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ หรือสิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น สมัยรัชกาลที่ ๖ นี้เป็นตอนหนึ่งของบันทึกเรื่อง “พระราชวงศ์จักรี” ซึ่งหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ทรงนิพนธ์ไว้ โดยตอนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ นี้ ทรงแบ่งเป็น ๒ ภาค

ภาคหนึ่งทรงกล่าวถึงพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชจริยาวัตร และพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพบเห็นด้วยพระองค์เองมาตั้งแต่ครั้งยังทรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นลำดับมาจนเสด็จสวรรคต (ในส่วนของภาคที่หนึ่งนั้น ทางคุณอภิสิทธิ์ ชีระจารุวรรณ แห่งสำนักพิมพ์มติชน ซึ่งเป็นบรรณาธิการร่วมกับผม เสนอว่า จะเพิ่มหัวข้อกำกับเข้าไป ซึ่งในต้นฉบับดั้งเดิมจะไม่มี เพื่อให้ผู้อ่านสะดวกในการติดตามเรื่องได้ถูก เพราะต้นฉบับนั้นเขียนร้อยเรียงกันไป อาจจะทำให้ผู้อ่านจับประเด็นแต่ละประเด็นยาก)

ภาคที่สอง (ในต้นฉบับจะเขียนว่า ผู้เขียน) ทรงกล่าวถึงเรื่องส่วนพระองค์รวมทั้งพระญาติใกล้ชิด และข้าราชการสำนักในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงรู้จักและคุ้นเคยเป็นส่วนพระองค์

ในบทนิพนธ์นี้บางตอนทรงกล่าวถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง และ ทรงเลี้ยงที่จะออกนามบุคคลนั้นๆ ในต้นฉบับจึงทรงละนามนั้นไว้ ด้วยเครื่องหมาย----- และเนื่องจากบันทึกนี้มีการกล่าวพาตพิง ไปถึงบุคคลผู้มีชื่อที่อาจทำให้ผู้ถูกพาตพิงได้รับความเสื่อมเสีย เพื่อความเหมาะสมในฐานะบรรณาธิการ กระผมจึงได้ละข้อความ บางตอนนั้นไว้ด้วยเครื่องหมาย. . . (เครื่องหมายจุด ๓ จุด)

อนึ่ง เนื่องจากบันทึกตอนนี้หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ศิศกุล ทรง กล่าวถึงพระญาติบางพระองค์ด้วยพระนามลำลอง และทรงกล่าว ถึงเรื่องราวต่างๆ ด้วยมุมมองที่ทรงพบเห็นด้วยพระองค์เองบ้าง จากคำบอกเล่าของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง ราชานุภาพและพระญาติอื่นๆ ในขณะที่มีหลักฐานอื่นทางประวัติ ศาสตร์ที่มีบันทึกถึงเรื่องเดียวกันนั้น ฉะนั้นเพื่อประโยชน์แก่การ ศึกษาประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบันทึกเรื่องนี้ ในการนำเสนอ ครั้งนี้จึงได้จัดทำเชิงอรรถอธิบายพระนามหรือขยายความที่เกี่ยวข้อง หนึ่งไว้ในตอนท้ายเรื่อง และได้จัดทำหัวข้อย่อเพิ่มเติมลงใน บันทึกภาคแรกเพื่อแยกหมวดหมู่ในบันทึกนี้ให้ชัดเจนและสะดวก ในการติดตามอ่าน

ในท้ายที่สุดนี้ขอกราบขอบพระคุณหม่อมราชวงศ์ศุภศิ ศิศกุล ประธานกรรมการมูลนิธิสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ศุภศิ ศิศกุล และหม่อมราชวงศ์ดำรงเดช ศิศกุล ที่กรุณาอุปถัมภ์ และคำแนะนำอันทรงคุณค่าในการนำเสนอบันทึกนี้ให้เป็นประโยชน์ แก่วงวิชาการประวัติศาสตร์สืบไป

วรชาติ มีชูบท
บรรณาธิการ

พระราชวงศ์จักรี
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๖

(สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น สมัยรัชกาลที่ ๖)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระเจ้ายอฮูหัว

รัชกาลที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระราชโอรสเจ้าฟ้าชายพระองค์ที่ ๒ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และที่ ๑ ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสาวภาผ่องศรี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ตรงกับวันเสาร์ เดือนยี่ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีมะโรง ทางจันทรคติ. ที่พระตำหนักในพระบรมมหาราชวัง แล้วเสด็จขึ้นไปประทับอยู่บนพระที่นั่งเทพदनัยกับพระราชมารดา. มีหม่อมเจ้าแก้วกัลยาณิ^๑ (หลานปู่รัชกาลที่ ๔) เป็นพระพี่เลี้ยง ทรงมีเพื่อนเล่นคือเจ้านายพี่น้องและหม่อมเจ้าต่างวังที่พระชันษาขนาดเดียวกันทั้งหญิงและชาย. สมเด็จพระหญิงกลางมาลินีนภดารา^๒ เคยทรงเล่าว่า “ทูลกระหม่อมโต^๓ พระทัยดี เรารักกันทุกคน เพราะเวลาสมเด็จพระแม่^๔ จะใช้ให้เข้าไปดูว่าเรา

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา

นอนกลางวันหลับหรือไม่หลับ ซึ่งโดยมากก็เล่นกันอยู่กับทูลหม่อมหญิงวลัยจริงๆ ด้วย. ถ้าเป็นทูลหม่อมโตเสด็จเข้าไป ท่านก็บอกว่า “หลับเสียซี, จะได้ไปทูลว่าหลับ” แล้วท่านก็ยื่นดูให้หลับ แล้วกลับออกไปทูลว่าหลับแล้ว. แต่ถ้าเป็นทูลหม่อมเล็ก^๕ (จักรพรรดิ) เข้ามาดู, แม้เราหลับตาแล้วก็นั่งลงเอามือเขียนตาดูว่าจะกะพริบหรือไม่ แล้ววิ่งกลับไปทูลว่าไม่หลับ, แกล้งทำเลยถูกต้อง”

พระเจ้าอยู่หัวตั้งต้นทรงพระอักษรภาษาไทยแต่พระชันษา ๑๕ ปี กับพระยาศรีสุนทรโวหาร^๖ (น้อย ผู้แต่งมุลบทนั้น) ยังไม่ทันทรงได้ พระยาศรีสุนทรโวหารตายก็เปลี่ยนพระอาจารย์เป็นพระยาอิศรพันธ์โศภน (หนู อิศรางกูร) ตั้งได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นโคลงไว้ในคำนำมัสการในตอนขึ้นต้นหนังสือ “พระนลคำหลวง” ว่าดังนี้

เกศโอบนอบน้อม	ครูบูรพ์
ผู้เริ่มประเดิมทูล	พิทยไฉ่
โศภนอิศรางกูร	มุสิก นามนา
เธอเพาะนี้ไสยให้	ชอบพร้อม โคลงกลอน

เสด็จพ่อ^๗ กำลังทรงจัดตั้งการศึกษาอยู่ในเวลานั้น สมเด็จพระชนกนารถจึงโปรดให้เป็นผู้ดูแลในการศึกษาของพระราชโอรสพระราชธิดาด้วย. เสด็จพ่อทรงเล่าว่ามีอยู่ ๒ พระองค์ที่ทรงตั้งต้นด้วยเกลียดหนังสือ แต่แล้วกลับเป็นผู้รักหนังสือเป็นอย่างยิ่งในเวลาทรงพระเจริญแล้ว คือ พระเจ้าอยู่หัว^๘ พระองค์หนึ่ง วันแรกที่พาเสด็จไปห้องเรียน พอเห็นครูก็ทรงพระกรรแสง เสด็จพ่อต้องอุ้มให้ประทับอยู่บนตักเวลาทรง ก. ข. จนคุ้นไปเอง อีกพระองค์หนึ่ง คือ กรมพระจันทบุรี^๙ ทรง ก. ข. เท่านั้นอยู่ถึงหนึ่ง

๖ พระราชวงศ์จักรี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖

ทรงเครื่องอย่างขัตติยราชกุมาร เมื่อทรงรับพระสุพรรณบัฏเฉลิมพระนามเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวาราวดี

ทรงฉายพร้อมด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตน์วิชญ์) พระอภิบาล กับพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ (นายพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) เมื่อแรกเสด็จถึงกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖

เดือนจึงจำได้. พระเจ้าอยู่หัวทรงพระอักษรกับครูที่มุขตัวนอก พระที่นั่งจักรีทุกวัน มีบางครั้งที่ย้ายไปที่อื่นบ้างชั่วคราว ดังได้ ทรงมีลายพระหัตถ์มาถึงเสด็จพ่อ เมื่อพระชันษาได้ ๑๐ ปี ดังต่อไปนี้

เมื่อทรงพระอักษรภาษาไทยได้แล้ว เสด็จไปทรงภาษาอังกฤษกับ Mr. Morant^๕ ที่ที่ประทับของสมเด็จพระบรมองค์ เก่าทางหน้าพระมหาปราสาท ต่อจากครูมอรานต์ก็ Mr. J.C. James เป็นผู้ถวายพระอักษรพร้อมๆ กับเจ้านายพี่น้องบางพระองค์.

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงมีพระชันษาได้ ๙ ปี, เป็นเวลาที่ จะเฉลิมพระนามในทางราชการตามขัตติยราชประเพณีที่ทรงเป็นเจ้าฟ้า. สมเด็จพระราชบิดาจึงโปรดให้ทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนเทพ ทวาราวดี^{๑๐} ใน พ.ศ. นั้น เรียกว่าพระราชพิธีรับพระสุพรรณบัตร.

ต่อมาอีก ๔ ปี ก็ถึงเวลาโสกันต์ มีพระราชพิธีเต็มตาม ขัตติยราชประเพณีสำหรับเจ้าฟ้า กล่าวคือมีกระบวนแห่เสด็จยัง พระราชพิธีมณฑล และมีเขาไกรลาสสำหรับสงฆ์เมื่อโสกันต์แล้ว.

ทรงรับตำแหน่งเป็น “มกุฎราชกุมาร” ◆————

สมเด็จพระราชบิดาโปรดให้เสด็จไปทรงศึกษาวิชาการยัง ประเทศอังกฤษ, พร้อมกับพระเจ้าน้อยยาเธอกรมหมื่นสวัสดิ วัตน์วิสิษฐ, ผู้โปรดให้ไปเป็นผู้ช่วยทูตอยู่ในประเทศนั้น. ด้วย เรื่องยุ่งยากกับฝรั่งเศสใน ร.ศ. ๑๑๒ เพิ่งแล้วเสร็จยังไม่เรียบร้อย ได้ และราชทูตไทยในสมัยนั้นก็ไม่มีใครรู้ภาษาต่างประเทศพอ เพียงแก่การ. ฉะนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเสด็จออกจากกรุงเทพฯ ด้วยเรือชื่อ “มกุฎราชกุมาร” เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ (ร.ศ.

ทรงฉายพร้อมด้วยพระบรมวงศ์ ข้าราชการ และนักเรียนไทยซึ่งไปประชุมฟังประกาศ
สถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ณ สถานอัครราชทูต
สยามกรุงลอนดอน เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๗ หนึ่งในระหว่างการประชุม
เลี้ยงอาหารค่ำในคืนวันเดียวกันนั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสแก่ที่ชุมนุมซึ่งต่อมา “สามัคคีสาร” ได้อัญเชิญ
กระแสพระราชดำรัสตอนหนึ่งมาลงพิมพ์ไว้ในวารสารเล่ม ๕ ตอน ๒ ว่า “The
Late King Rama VI, in His student days, made a memorial speech...in which
He said, among other things, that “He would return to Siam more Siamese
then when He left it.” These words have left a host of meanings in their
wake.” ซึ่งต่อมาหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
และรองประธานกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ถอดความตอนนีไว้เป็นบทร้อยกรองว่า
พระมหาธีรราชประกาศไว้ ที่อังกฤษสมัยทรงศึกษา
ว่าเมื่อไรเสด็จกลับพารา จะเป็นไทยยิ่งกว่าเมื่อมาเรียนฯ.

๑๑๓) เมื่อทรงมีพระชันษาได้ ๑๓ ปีเศษ, มีเจ้าพระยาพระเสด็จ
ไปเป็นพระอาจารย์ภาษาไทย. เป็นเวลาที่ทรงทราบความทุกข์ของ
บ้านเมืองไปใหม่ๆ อย่างผู้ที่มีอายุอยู่ใน teens ถึงเมืองสิงคโปร์,
ทรงเปลี่ยนเสด็จเรือเมลเบิร์มัน, ไปขึ้นที่เมืองเนเปิล ประเทศ
อิตาลี แล้วเสด็จผ่านไปทางเมือง Paris ข้ามช่องแคบไปประเทศ
อังกฤษ ทรงพักอยู่ที่ Brighton ราว ๑ เดือน แล้วเสด็จไปประทับ
อยู่ที่ Ascot อันเป็นที่อยู่ชานเมือง London และใกล้กับพระ
ราชวัง Windsor. ทรงมีพระอาจารย์ถวายพระอักษรเป็นพิเศษ
ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ. รุ่งขึ้นอีกปี คือ พ.ศ. ๒๔๓๗ ก็ได้ทรง
รับตำแหน่งเป็น “มกุฎราชกุมาร” ของเมืองไทย, เมื่อพระชันษา
ย่างเข้าปีที่ ๑๕ ได้มีการสมโภชเป็นทางราชการทั้งในพวกคนไทย
และต่างประเทศในกรุงลอนดอน. ทั้งนี้ควรนับว่าต้องทรงรับ
ความรู้สึกผิดชอบในพระเกียรติยศใหม่นี้ ในเวลาที่ทรงมีพระ
ชันษาเพียง ๑๕ ปี, และในถิ่นที่อันเป็นต่างประเทศไกลจากพระ
บรมชนกนาถ และพระราชชนนีผู้เป็นที่รักยิ่งกว่าผู้ใดๆ ทรง
พระเจริญวัยขึ้นในท่ามกลางคนร่วมชาติที่อยู่ในประเทศนั้น,
ที่เป็นผู้ใหญ่เพียง ๒-๓ คน กล่าวคือ :-

๑. กรมหมื่นสวัสดิวัดนวิศิษฎ์^{๑๑}

๒. เจ้าพระยาพระเสด็จ^{๑๒} (เปีย มาลากุล) พระอาจารย์
ภาษาไทย ซึ่งอยู่พอทรงได้โดยพระองค์เองแล้วก็กลับ.

๓. เจ้าพระยาราชศุภมิตร^{๑๓} (อ้อด ศุภมิตร) ในตำแหน่ง
พระพี่เลี้ยง

๔. เจ้าพระยาพิชเชนทร์^{๑๔} (อู่ม อินทรโยธิน) องค์กรักษ์

๕. พระยาวิจิตรวงษ์วุฒิไกร^{๑๕} (ม.ร.ว. ลีทิต สุกัสน์) ใน
ตำแหน่งเพื่อนนักเรียน

นอกจากผู้ที่ออกนามมาแล้วนี้ ก็มีพวกราชทูตของเรา

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมารประทับฉายพระฉายาลักษณ์พร้อมด้วย นายร้อยเอก หลวงศรีสิทธิยานุการ (อู่ม อินทรโยธิน) และนายพันเอก พระยาราชวัลภานุสิขร (อืด ศุภมิตร) ราชองครักษ์

ทรงฉายที่สถานทูตสยาม ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๙ คราวที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เสด็จประพาสยุโรป และทรงนำเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนพิษณุโลกประชานาถ และพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ ออกไปทรงศึกษาวิชาการที่ประเทศอังกฤษ

(ประทับพื้น) พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน)

(ประทับพระเก้าอี้) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช (สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช)

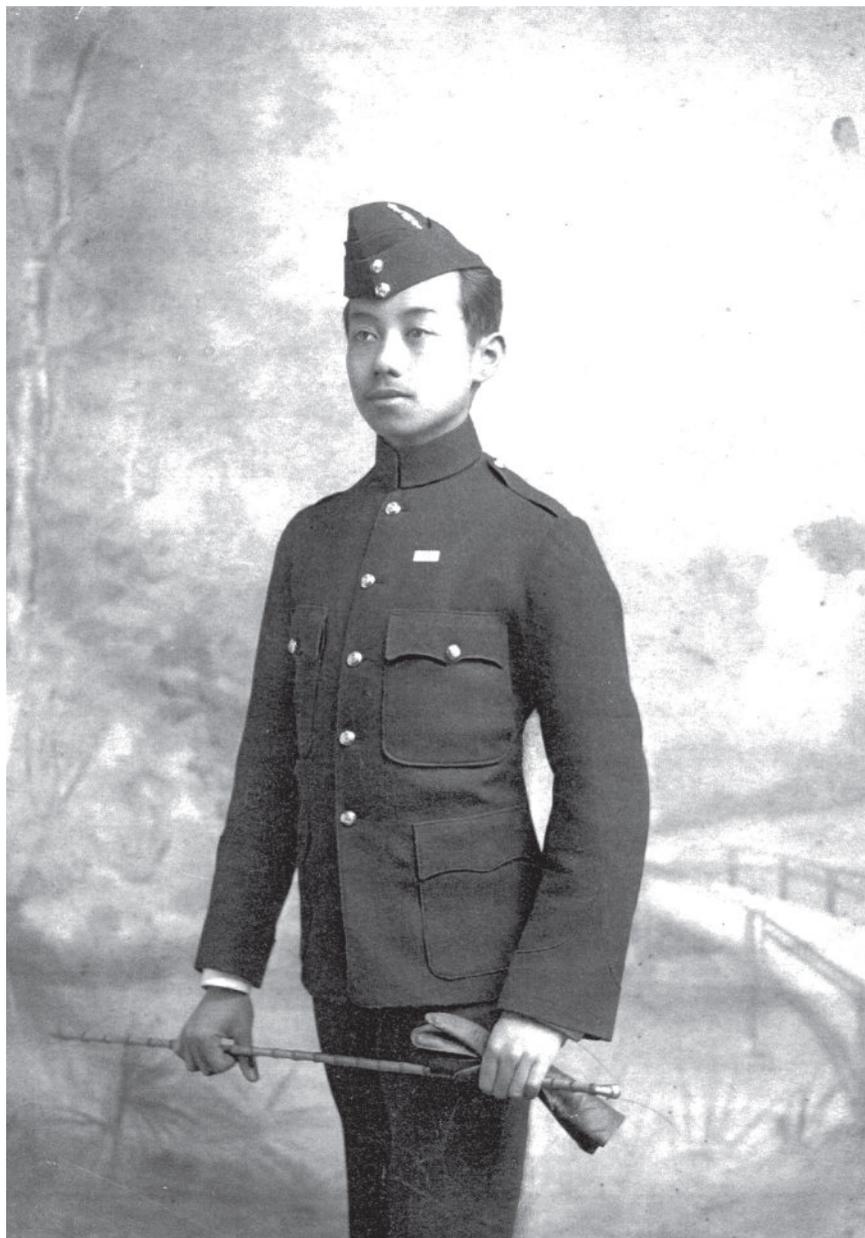
(ประทับยืนจากซ้าย) ๑. พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิชัยมหินทโรดม) ๒. พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอภากรเกียรติวงศ์ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) ๓. พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าจิระประวัติวรเดช (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช) ๔. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนมหิสทริยสงขลา (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต) ๕. พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์) ๖. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนพิษณุโลกประชานาถ (สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ) ๗. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

กล่าวคือพวกคนดีที่เป็นชั้นข้าราชการเก่าๆ ที่ไม่รู้ภาษาต่างประเทศ พอจึงอยู่ๆ กลับๆ กันโดยมาก เหลือพวกที่รู้ภาษาต่างประเทศดี อยู่นานๆ ก็มีเช่น พระยาสุรียานุวัตติ (เกิด บุณนาค) เป็นต้น ฉะนั้น ผู้ที่ห้อมล้อมสมเด็จพระบรมฯ ของเราอยู่ในเวลานั้น แม้จะมีคนที่ซื่อและตรงอยู่บ้างบางคนก็ดี. คนที่รู้ประวัติของท่านพวกนี้ อย่างดี ก็ไม่สามารถจะกล่าวได้ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นผู้สามารถ ผสม East กับ West ได้ตามควรแก่เวลา, ทั้งความรู้ความสามารถของเขานั้นก็น่าสงสัยว่าจะมีดีพอที่จะ Bring up our Future King หรือไม่?

เพราะฉะนั้น, พระราชอุปนิสัยที่งดงาม พระปรีชาสามารถ ที่ทรงรอบรู้, และพระราชจริยานุวัตติอันสอาดผ่องใส ไม่มี สุรา, นารี, ภาษี, กิฬายัตร์ จึงควรนับว่ามีขึ้นได้โดยลำพังพระองค์เอง โดยแท้ ไม่มีที่สงสัยเลย.

เมื่อได้ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระยุพราชขึ้นแล้ว ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องเสด็จอยู่ในสายตาของคนทั่วไป นับตั้งแต่ The Queen Victoria เป็นต้นมา. สมเด็จพระบรมฯ จึงได้ทรงคุ้นเคย กับพระราชวงษ์ของอังกฤษด้วย ตั้งแต่ประทับอยู่ที่ Ascot นั้น ได้เสด็จไปมายังพระราชวังวินเซอร์ตามเวลาสมควร และ King Edward VII ก็ได้ทรงช่วยจัดหาครุฑต่างๆ ถวายตามพระประสงค์.

ในเวลาที่ประทับอยู่ที่แอสค็อตนี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตร และเจ้าฟ้าจักรพงษ์พระอนุชา ได้เสด็จออกไปประทับเล่าเรียน ภาษาอยู่ด้วย จนสามารถเลี้ยงพระองค์ได้แล้ว สมเด็จพระราชบิดาจึงทรงย้ายส่งไปถวายสมเด็จพระเจ้าซาร์และพระเจ้าไกเซอร์. เป็นอันว่าไทยเรามีผู้แทนอยู่ตามราชสำนักมหาอำนาจในยุโรปแทบทุกประเทศ. แม้ทางทูตจะเข้าไม่ถึง ก็ยังมีพระราชวงษ์อันย่อมจะต้องทรงพระเมตตาต่อกันบ้างดังเคยมา.

ทรงเครื่องแบบปกตินักเรียนนายร้อยแซนด์เฮิร์สต์

เมื่อสมเด็จพระบรมฯ ทรงชำนาญในทางภาษาแล้ว ก็เสด็จย้ายไปประทับที่ **Frimley Park near Camberley** เพื่อทรงเล่าเรียนวิชาทางทหาร ทรงตั้งต้นเรียนกับนายพันโท **C.V. Hume** ผู้เป็นนายทหารปืนใหญ่ในกองทัพอังกฤษ แล้วเสด็จเข้าโรงเรียนที่ **Sandhurst** และ **Woolwich**. ทรงเรียนได้ ๖ เดือนก็ได้ทรงเป็น นายสิบโท **Corporal** ในโรงเรียนนายร้อย **Sandhurst** นี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเรียนตั้งแต่ชุดสนามเพลาะและหน้าที่พลทหารทุกอย่างจนถึงนายสิบ เมื่อจบที่โรงเรียนนี้แล้ว ก็เสด็จไปประจำอยู่กรมทหารราบชื่อ “เบาเดอรัม” **Royal Durham Light Infantry** ใต้บังคับบัญชาของ **Col. Woodland** ที่ **North Camp, Aldershot** ในเวลาทรงประจำการอยู่ในกรมทหารนี้ได้ ทรงทำหน้าที่ของทหารทุกชนิด มีการซ้อมรบและอยู่แคมป์, เดินทางทั้งใกล้และไกล ได้ทรงเรียนยิงปืนที่ **Hythe** และสอบได้. ได้ทรงรับประกาศนียบัตรแม่ปืนจากที่นี่ ทรงได้รับการฝึกหัดในเรื่องปืนใหญ่ที่ **Oak-Hampton**. และเมื่อเกิดสงครามมัวร์ในอาฟริกา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงลงพระนามสมัครไปรบกับกองทหารที่พระองค์ทรงประจำอยู่, แต่ไม่มีใครเขาจะอนุญาตให้ **The Crown Prince** เสด็จโดยไม่จำเป็น. แต่ถ้าเขาจะยอมให้เสด็จ, ก็หาจะมีทางจะทรงหลีกเลี่ยงได้ไม่.

เสร็จการทรงเรียนในทางทหารแล้ว ก็เสด็จไปเข้ามหาวิทยาลัย **Oxford** อยู่ในคณะ **Christ Church, Canterbury Quad**, แล้วมีที่ประทับพิเศษอยู่ที่ **Alson-wood** ใกล้ๆ มหาวิทยาลัยนั้น ทรงมี **Mr. A.E. Oliver** และ **Mr. Eassall** เป็นผู้ถวายวิชาพิเศษ (**specialtutors**). สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงให้ปรากฏว่าพอพระราชหฤทัยในทางอักษรศาสตร์มาแต่ยังทรงพระเยาว์ และเมื่อยังประทับอยู่ที่ **Ascot** กับครูก็ทรงออก

ภาพเขียนสีน้ำประเภทภาพล้อ (Caricature) ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารฉบับหนึ่งเมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๙ (พ.ศ. ๒๔๔๒) คราวเสด็จไปประจําการในกองพันที่ ๑ กรมทหารราบเดอรัม ภายหลังจากทรงสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยแซนด์เฮิร์สต์ (Royal Military Academy, Sandhurst) และได้ทรงอาสาไปร่วมรบในสงครามบัวร์ (Boer War) ที่แอฟริกาพร้อมกับนายทหารราบเบาเดอรัมที่ถูกส่งไปรบใน พ.ศ. ๒๔๔๒